

A fenti példák is jól szemléltetik az utóbbi években végzett változásokat. Az igények további módosulása várható az oktatási rendszer fejlesztésétől, amely az előadások mennyiségének csökkenését, az önálló tanulásra szánt idő növekedését, az individualizált oktatási módszerek bevezetését, az egésznapos könyvtári nyitvatartás megvalósítását (jelenleg naponta két hosszabb szünetet tart a könyvtár) stb. eredményezheti. Ilyen körülmények között a használói igények változásának alapos ismeretére és az épület rugalmasságának növelésére van szükség. Ezzel kapcsolatban pedig a következő feladatokat kell teljesíteni:

1. a felhasználói igények alakulásának rövidebb és hosszabb távra szóló felmérése;
2. a különböző használói csoportok különböző szolgáltatásokkal és olvasótermekkel való aktív és differenciált kiszolgálása;
3. a könyvtárépületek flexibilitásának megvalósítása annak érdekében, hogy a használat növekedését a legkevesebb zavarral tudják követni (a raktári és az olvasói terek kölcsönösen átalakíthatók legyenek, az olvasótermek mérete és berendezése rugalmasan változtatható legyen).

A könyvtárépületek tervezésének kulcsa a használói igények ismerete. Ezen alapul a könyvtáros felelőssége az épület funkcionalitásáért. A tervezés folyamatában ezért elengedhetetlenül szükséges a könyvtáros és az építész együttműködése.

* * *

HOGYAN ALAKÍTANAK ÁT ÉPÜLETEKET EGYETEMI KÖNYVTÁRAK SZÁMÁRA A HARMADIK VILÁGBAN

NWAFOR, B. U.: *Adaptation of buildings to university library use: a view from the third world.* c. előadását HEGYKÖZI Ilona tömörítette.

A nemrégiben kezdődött gazdasági recesszióig Nigériában nagy becsben álltak az építészek, sok új létesítmény épült. A nigériai gyakorlat, úgy érzem, jól példázza a fejlődő országok helyzetét.

A fejlett és a fejlődő országokban lényegesen eltérő a könyvtári célú átalakítás háttere. A fejlett országokban az építési igényeket már jórészt kielégítették, s a régi épületek is viszonylag korszerűek. A fejlődő országok viszont csak most kezdik megfogalmazni építési igényeiket, s a legtöbb meglévő épület alkalmatlan az átalakításra. Elmondhatjuk, hogy az iparilag fejlett országokban az átalakítás többnyire átgondolt, hosszú távú fejlesztési terv eredményeként valósul meg, és tartós, nem pedig átmeneti célt szolgál. Az esetek túlnyomó részében ennek ellenkezője jellemző a fejlődő országokra.

Mindebből talán az következne, hogy az állandó könyvtárépület kezdetben való felépítésének alternatívájaként az átalakítás inkább a fejlett országokban merül fel, mint a harmadik világban. Tévedés lenne azonban azt hinni, hogy a fejlődő országok összes egyetemi könyvtára könyvtári célra tervezett épületben kezdte tevékenységét, vagy hogy a könyvtárak nem kényszerültek átalakított épületeket elfogadni. Nigéria kb. 23 egyetemi könyvtára közül egy sem kezdte működését állandó épületben, valamint egyiknek sem (különösen a régebbieknek) lett végleges otthona a számára átalakított épület.

Tény azonban, hogy az átalakítás előkészítése jelentősen eltér a fejlett és a fejlődő országokban, voltaképpen azért, mert mások a célok.

Vizsgáljuk meg részletesebben a fejlődő országok helyzetét! Egy nigériai mondás szerint, ha ki akarjuk deríteni egy gyilkosság körülményeit, akkor legjobb először a kovácshoz fordulni (tudniillik ő készítette a tett elkövetéséhez szükséges fegyvert). Az átalakítások okait a kapkodva készülő országos fejlesztési tervekben kell keresni. Még az is előfordul, hogy egy tollvonással egyetemet alapítanak, a szükséges infrastruktúra teljes hiányában! Az intézmények tehát ideiglenes helyen kezdik meg működésüket és sok-sok idő elteltével kerülnek végleges telephelyükre.

Leggyakrabban iskolákat, lakóépületeket, sőt repülőtéri épületeket és kaszárnyákat alakítanak át könyvtárrá. Ha átalakítható épület nem áll rendelkezésre, hamarjában felhúznak egy átmeneti épületet, amely a végleges helyre költözésig fogadja be a könyvtárat. A gazdasági bizonytalanságok miatt azonban senki sem tudja megjósolni, meddig tart az átmeneti elhelyezés. Könyvtárépületeinket így inkább „tartósan átmenetinek”, mint átmenetinek nevezhetjük.

Az átalakított iskolaépületekben a külső falak gyakran csak félmagasak, a válaszfalak pedig nem mobilisak. Gyakran nincs az épületben villany és víz, sok kívánni valót hagy maga után a mennyezet és a padlózat. – A lakóházak átalakításánál a sok kis helyiség válaszfalait le kell bontani. – Az áruházak és a kaszárnyák néha könnyen átalakíthatók; máskor viszont speciális adottságok akadályozzák az átalakítást.

A gyakorlatban az átalakítás előrehaladásával párhuzamosan már tervezik a végleges könyvtárépületet is. Az átalakítás ideiglenessége miatt minél kevesebb változtatásra törekcsenek: a megfelelő szellőzés biztosítása; a páratartalom normalizálása; a természetes fény hasznosítása; védelem a por, a rovarok, az eső ellen; az állomány biztonságos elhelyezése; megfelelő belső utak létesítése; a falak és a födémegek megerősítése, hogy elbírják a könyvraktár súlyát, illetve ellenálljanak a természeti viszontagságoknak.

A rendelkezésre álló anyagi eszközöktől függően prioritásokat állapítanak meg. Ha az átalakítást megelőzően ismert az épület későbbi rendeltetése, az segít eldönteni, hogy milyen mérvű legyen az átalakítás. Legtöbbször ez az információ sajnos nem áll rendelkezésre. Egyes mozdítható elemeket (polcokat, olvasói asztalokat, légkondicionáló berendezéseket stb.) igyekeznek azért úgy kiválasztani, hogy azokat később az állandó épületben is lehessen használni.

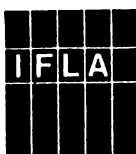
Az igazat megvallva: bármilyen jól sikerül az átalakítás, egy ilyen épület sohasem funkcionálhat olyan jól, mint amelyet könyvtári célra terveztek. Az átalakításból eredő kényelmetlenségek különösen előnytelenek nálunk, mert szeretnénk az embereket a könyvtár használatára buzdítani, s ebben a vonzó épület is szerepet játszik, akár átmeneti, akár állandó. Lehetőleg el kell kerülni, hogy olyasmire kerüljön sor, mint amit a josi egyetemi könyvtár 1979–80-as jelentése tartalmaz:

„Mivel reménykedtünk abban, hogy az ígért állandó épületet nemsokára megkapjuk, vállaltuk, hogy a szembetűnő hiányosságok ellenére beérjük az ideiglenes elhelyezéssel. A helyzet ma már kezd elviselhetetlenné válni. Az újabb és újabb állványok felszerelése miatt csökken az olvasók és a személyzet számára rendelkezésre álló tér. A tő sok helyen beázik, a lyukacsos külső falak beeresztik a port és a zajt. Emellett a

rozoga régi bútor miatt igen nyomasztó a könyvtár hangulata, s ez elriasztja a használókat.”

Tanulságos közelebről is szemügyre venni a josi egyetemi könyvtár tapasztalatait. A josi egyetem 1971-ben, az ország első, Ibadanban működő egyetemének részeként létesült, négy év múlva lett önálló. Jelenleg 5000 hallgatója van. Első otthona egy áruháza épülete volt, 1973-ban a város külterületén kapott egy másik épületet is. A könyvtár tíz hónappal az egyetem alapítása után létesült. Az évek során négy alkalommal alakították át (falakat húztak fel és bontottak le, újra kifestették az épületet, irodákat és kutatófülkéket alakítottak ki, mellékhelyiségeket létesítettek, korszerűsítették a világítást, padlócsempét raktak fel, mennyezeti ventilátorokat és légkondicionáló berendezéseket alkalmaztak. 1978-ban építettek egy korszerű fiókkönyvtárat, amelyet kétszeri bővítés után 1984-ben az egyetem központi könyvtárává nyilvánítottak. A régi épületben csak az orvostudományi gyűjtemény és a kötészet maradt. 1981-ben megkezdődött egy új, 16 400 m²-es korszerű könyvtár építése (négyzetes, légkondicionált épület, amely félmillió kötetet és 2000 olvasót tud befogadni). A külső falak felhúzója után azonban egy éve – pénz hiányában – az építkezés leállt.

A nigériai tapasztalatok azt mutatják, hogy a harmadik világ országai főként a gyenge nemzetgazdaság és a tervszerűtlenség miatt kényszerülnek régi épületeket könyvtárrá átalakítani. Az átalakítás sikerességét rontja az, hogy a könyvtárosok számára nem hozzáférhető a tervezéshez szükséges legfontosabb információk (pl. az ideiglenes elhelyezés valószínű tartama, az épület későbbi sorsa). Ebből, amellett, hogy a ráfordított jelentős pénz, energia és idő kárba vész, a használók és a könyvtárosok számára sok kényelmetlenség és bosszúság adódik. Az adott viszonyok között nemigen lehet az átalakításkor ésszerűsége törekedni, a vezérlő szempontnak továbbra is a hasznosságnak kell lennie.

International Federation
of Library Associations and Institutions
Fédération Internationale des
Associations de Bibliothécaires et des Bibliothèques
Internationaler Verband
der bibliothekarischen Vereine und Institutionen
Международная Федерация
Библиотечных Ассоциаций и Учреждений

Association of the
Hungarian Librarians
Association des
Bibliothécaires Hongrois
Общество венгерских
библиотекарей
Verein der
Ungarischen Bibliothekare

ADAPTATION OF BUILDINGS
TO LIBRARY USE

7th Seminar on Library Building

organized by the
Section on Library Buildings
and Equipment

jointly with the
Association of Hungarian Librarians

June 3-7, 1985
Budapest - Békéscsaba
Hungary